

Crna Gora

Ministarstvo rada i socijalnog staranja

IZVJEŠTAJ

*o sprovođenju Akcionog plana zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa u
2012. godini*

Podgorica, april 2013. godine

Sadržaj:

Uvodne napomene	3
1. Strateški okvir politike zapošljavanja	15
2. Akcioni plan zapošljavanja kao instrument za implementaciju Strategije.....	16
3. Realizacija mjera i aktivnosti iz Akcionog plana zapošljavanja za 2012. godinu.....	17
3.1. Prioritet I – Povećanje zaposlenosti – Smanjenje stope nezaposlenosti	17
3.2. Prioritet II – Pобоljšanje znanja, vještina i kompetencija u cilju povećanja mogućnosti zapošljavanja i povećanja konkurentnosti kroz formalno obrazovanje, neformalno učenje i osposobljavanje	23
3.3. Prioritet III – Promovisanje socijalne inkluzije i smanjenje siromaštva.....	27
4. Osnovne karakteristike kretanja na tržištu rada u toku 2012. godine.....	30
5. Pokazatelji uspjeha realizacije Strategije 2012-2015 i Akcionog plana 2012.....	33

Lista skraćenica

NAPZ – Nacionalni akcioni plan zapošljavanja;

MMSP – mikro, mala i srednja preduzeća;

IRF – Investiciono razvojni fond;

CIPS – Centar za informisanje i profesionalno savjetovanje;

CSO – Centar za stručno obrazovanje;

PKCG – Privredna komora Crne Gore;

UPCG - Unija poslodavaca Crne Gore;

CTU - Crnogorsko turističko udruženje;

OSI – osobe sa invaliditetom ;

RE – Romi i Egipćani;

I/RL – interno raseljena i raseljena lica;

ARS – anketa o radnoj snazi

Uvodne napomene

Izveštaj o sprovođenju Akcionog plana zapošljavanja za 2012. godinu pripremljen je u skladu sa Programom rada Vlade za II kvartal 2013. godine u okviru II dijela – Ostale obaveze, 1. Tematski dio, A -u oblasti ekonomske politike i finansijskog sistema –broj 27.

Takođe, Zakonom o zapošljavanju i ostvarivanju prava iz osiguranja od nezaposlenosti („SL.list CG“, br. 14/10 i 45/12) utvrđeno je da Godišnji izvještaj o sprovođenju Akcionog plana, Ministarstvo podnosi Vladi najkasnije do 30. aprila tekuće godine za prethodnu godinu.

Izveštajem se daje prikaz realizovanih aktivnosti tokom 2012. godine u cilju ostvarivanja ciljeva postavljenih Nacionalnom strategijom zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2012-2015.

Izveštaj je pripremljen u saradnji sa predstavnicima svih institucija, koje su u izvještajnom periodu Akcionim planom bili opredijeljeni kao nosioci pojedinih aktivnosti.

1. Strateški okvir politike zapošljavanja

Strateški okvir za sprovođenje politike zapošljavanja i reformi na tržištu rada predstavlja **Nacionalna strategija zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa za period 2012-2015. godine.**

Strategija je zasnovana s jedne strane na kontekstu pridruživanja Crne Gore Evropskoj uniji, a sa druge strane, na nacionalnim prioritetima u domenu politike zapošljavanja, a ujedno obezbijeduje dugoročni okvir za konkretne mjere i aktivnosti, koje su usmjerene ka budućnosti, a koje će biti dogovarane svake godine u formi godišnjih akcionih planova.

U najopštijem smislu Strategija je oslonjena na prioritete strateškog okvira EU „Evropa 2020“ sa naglaskom na pametan, održiv i inkluzivan rast, kao i odgovor na Smjernice o zapošljavanju EU (7-10) iz oktobra mjeseca 2010.godine. Takođe, prioriteti i ciljevi Strategije su izgrađeni na osnovu stečenog iskustva i kao odgovor na izazove koje je uslovlila globalna ekonomska kriza. Ujedno Strategijom su uvažene očekivane koristi od učešća Crne Gore u programima finansiranim iz IPA fondova – Komponenta za razvoj ljudskih resursa, kao dopuna sredstvima za realizaciju glavnih politika i mjera na nacionalnom nivou.

Opšti cilj strategije je stvaranje boljih uslova za otvaranje radnih mjesta i istovremeno sa tim ulaganje u ljudski kapital u svrhu podizanja nivoa zaposlenosti i unapređenja ekonomske konkurentnosti Crne Gore, koji treba na kraju 2015. godine dovesti do:

- stope zaposlenosti (16-65) od 60%,
- stope zaposlenosti žena (15-65) od 50%,
- stope nezaposlenosti (15-65) od 15%,
- stope registrovane nezaposlenosti od 8%,
- stope nezaposlenosti mladih (15-24) od 28%,
- učešće dugoročno nezaposlenih u ukupnom broju nezaposlenih od 55%,
- učešće broja samozaposlenih u ukupnoj zaposlenosti od 20%,
- učešće visokoškolaca u starosnoj grupi od 25-34 od 35%,
- broj upisane djece u predškolskim ustanovama starosti do 6 godina od 30%,
- stopa siromaštva od 5%,
- učešće socijalno osjetljivih grupa u ukupnoj nezaposlenosti od 8%.

Iz ovog opšteg cilja izrađeni su prioriteti i posebni ciljevi, uzimajući u obzir izazove koji proističu iz konteksta utvrđenog u dijelu koji se bavi dijagnozom stanja.

Polazeći od toga da je ekonomska kriza dovela do sporijeg ekonomskog rasta, da je smanjen potencijal otvaranja radnih mjesta, te se kao posljedica javlja porast nezaposlenosti i visok stepen dugoročne nezaposlenosti, Strategijom je definisan **prvi prioritet: povećanje zaposlenosti i smanjenje stope nezaposlenosti.**

Posebni ciljevi u okviru prvog prioriteta su:

- Stimulisanje generisanja zaposlenosti poboljšanjem biznis okruženja i upravljanja tržištem rada. Pronalaženje odgovarajuće ravnoteže između fleksibilnosti, produktivnosti i sigurnosti na tržištu rada. Ovaj cilj je orijentisan na održavanje ekonomske stabilnosti.
- Povećanje efikasnosti politika aktivacije – sa posebnim naglaskom na integraciju dugoročno nezaposlenih lica i mladih nezaposlenih na tržištu rada.
- Povećanje samozapošljavanja. Podsticanje preduzetništva, posebno u nerazvijenim područjima Crne Gore.

Izazov neusklađenosti ponude i tražnje, odnosno činjenica da potrebe tržišta rada nijesu usklađene sa sistemom obrazovanja i obuka, **opredjelili su drugi prioritet: Unapređenje znanja, vještina i kompetencija u svrhu povećanja mogućnosti zapošljavanja i povećanja konkurentnosti kroz formalno obrazovanje, neformalno učenje i osposobljavanje.**

U okviru ovog prioriteta izdvojena su dva posebna cilja:

- Promovisanje pristupa i učešća odraslih u cjeloživotnom učenju. Podizanje svijesti o značaju cjeloživotnog učenja;
- Unapređenje kvaliteta obrazovanja na svim nivoima. Jačanje veze između obrazovanja i tržišta rada.

Globalna ekonomska kriza je usloвила i izvjesno povećanje stepena siromaštva i socijalne isključenosti. Povećan je broj ljudi bez zaposlenja. Ovaj izazov je opredjelio treći prioritet: **Promovisanje socijalne inkluzije i smanjenje siromaštva.**

U okviru ovog prioriteta definisana su tri posebna cilja:

- Unapređenje sistema socijalnih davanja i socijalnih usluga u cilju bolje usmjerenosti i pokrivenosti ranjivih grupa;
- Integracija u zapošljavanje osoba sa invaliditetom;
- Integracija u zapošljavanje RAE populacije, izbjeglica i raseljenih lica.

2. Akcioni plan zapošljavanja kao instrument za implementaciju Strategije

Nacionalni akcioni plan zapošljavanja za 2012. godinu je operativni plan rada i sadrži najvažnije ciljeve i aktivnosti nacionalne politike zapošljavanja. Plan predstavlja skup aktivnosti politike zapošljavanja neophodnih za unapređenje tržišta rada i prilagođavanje sistema zapošljavanja u skladu sa smjernicama EU.

Polazište za izradu aktivnosti predviđenih NAPZ-om za 2012. godine je bila Nacionalna strategija zapošljavanja i razvoj ljudskih resursa za period 20012-2015. godine, kao i mjere Vlade Crne Gore za ublažavanje posledica ekonomske krize.

3. Realizacija mjera i aktivnosti iz Akcionog plana zapošljavanja za 2012. godinu

3.1. Prioritet I – Povećanje zaposlenosti – Smanjenje stope nezaposlenosti

U okviru Prioriteta I – Povećanje zaposlenosti i smanjenje stope nezaposlenosti definisana su tri cilja, kao i mjere i aktivnosti za ostvarivanje postavljenih ciljeva usmjerene ka daljem unapređenju ekonomskih uslova kako bi se unaprijedilo otvaranje novih radnih mjesta, kao i povećanje mogućnosti zapošljavanja za one koji su neaktivni na tržištu rada.

U okviru prvog cilja – Stimulisanje generisanja zaposlenosti poboljšanjem biznis okruženja i upravljanja tržištem rada i pronalaženje odgovarajuće ravnoteže između fleksibilnosti, produktivnosti i sigurnosti na tržištu rada, Akcionim planom predviđeno je 14 mjera i aktivnosti, koje se odnose na :

1. Pojednostavljenje postupka registracije preduzeća; 2. Pojednostavljena procedura plaćanja poreza; 3. Pojednostavljena procedura postupka izdavanja građevinskih dozvola; 4. Unapređenje rada Uprave za nekretnine; 5. Uvođenje RIA prilikom izrade propisa; 6. Investiciona podrška za mala i srednja preduzeća; 7. Definisane uslova za dobijanje grantova i zajmova u pogledu otvaranja novih radnih mjesta; 8. Povezivanje poljoprivrede sa turizmom u cilju podsticaja zaposlenosti u sjevernom regionu, kroz razvoj klastera; 9. Nastavak daljeg rada i dijaloga u okviru Socijalnog savjeta u cilju postizanja konsekvusa o obezbjeđivanju makroekonomske stabilnosti i zajedničkih napora da se smanje ekonomske turbulencije, kroz razvoj principa fleksibilnosti; 10. Dimenzioniranje rada agencija za privremeno zapošljavanje kao sredstva za promovisanje fleksibilnosti na tržištu rada i kreiranje novih radnih mjesta; 11. Promovisanje značaja, kako kod radnika tako i kod poslodavaca o prednostima korišćenja Agencije za mirno rješavanje radnih sporova. Unapređenje kapaciteta Agencije kao profesionalnog medijatora; 12. Poboljšanje primjene usvojenih antidiskriminatorskih zakona, kroz jačanje svijesti i saradnju sa civilnim sektorom; 13. Poboljšanje kapaciteta nadležnih inspekcija za efikasniju zaštitu prava radnika i suzbijanja neregistrovane zaposlenosti. Neposrednija saradnja Inspekcije rada i socijalnih partnera; 14. Dalji razvoj kapaciteta MRSS prvenstveno u dijelu koordinacije i planiranja politike zapošljavanja.

Aktivnosti koje su se sprovodile u cilju implementacije postavljenih mjera u okviru prvog cilja u toku 2012. godine, odnosile su se na:

U dijelu mjera koje se odnose na pojednostavljenje postupka registracije preduzeća, procedura izdavanja građevinskih dozvola, procedura plaćanja poreza i uvođenje RIA analize prilikom izrade zakona, sprovedene su sljedeće aktivnosti: od maja mjeseca preko Portala eUprave omogućeno je elektronsko podnošenje zahtjeva za registraciju novih privrednih subjekata, a takođe u maju mjesecu Vlada je usvojila Akcioni plan za unapređenje poslovnog ambijenta, kojim su definisane kratkoročne i srednjoročne aktivnosti u cilju poboljšanja uslova poslovanja u svim oblastima tretiranim Izvještajem Svjetske banke (Doing Business Report). Konkretni rezultat aktivnosti na

ovom planu ogleđa se u kvalitativnom popravljanju pozicije Crne Gore u pomenutom izvještaju Svjetske banke¹. Ostaje da se uloži dodatan napor da se unaprijedi stanje u oblasti izdavanja građevinskih dozvola i izvršavanje ugovora. Ministarstvo ekonomije je stvorilo zakonodavne i institucionalne pretpostavke za rad klastera. Uveden je sistem RIA analize, kao obavezan prilikom izrade svakog zakonskog i podzakonskog akta, kao i njihov uticaj na poslovni ambijent.

Investiciono razvojni fond u saradnji sa poslovnim bankama, kontinuirano kreditno podržava mali i srednji biznis. Prioritet i posebne olakšice, pri tom, imaju projekti koji doprinose bržem razvoju manje razvijenih regiona. Tokom 2012. godine, realizovano je 145 kredita, od čega je 47 kredita ili 32,41% realizovano u opštinama sjevernog regiona Crne Gore, 78 kredita ili 53,79% u opštinama centralnog regiona, dok je 20 kredita ili 13,79% u opštinama južnog regiona. Najveći broj kredita odnosio se na finansiranje prijekata iz poljoprivredne djelatnosti i proizvodnje hrane (55,86%) i usluga (23,45%), dok se ostatak kreditiranih projekata odnosio na turizam i ugostiteljstvo (11,72%) i proizvodnu djelatnost (8,97%).

Od marta 2011. godine startovala je kreditna linija za finansiranje projekata čiji su isključivi nosioci pripadnice ženske populacije. Tokom 2012. godine kreditno je podržano 8 projekata, od kojih 6 u centralnom regionu i po 1 u ostalim regionima.

U pogledu povezivanja poljoprivrede (posebno u Sjevernom regionu i manje razvijenim opštinama) sa turizmom kroz razvoj klastera usvojena je Strategija za održivi ekonomski rast kroz razvoj klastera Crne Gore, 2012–2016. čiji su ciljevi, između ostalog, otvaranje novih radnih mjesta i održavanje nivoa zaposlenosti. Prvim mapiranjem klastera koje je sprovedeno u Crnoj Gori, identifikovana su 63 potencijalna klastera, međutim u toku 2012. godine rađeno je na 7 pilot klastera. Važno je pomenuti da je prilikom aplikiranja za učešće u Programu podsticanja razvoja klastera u Sjevernom regionu i manje razvijenim opštinama Crne Gore za 2012-2016. za dodjelu finansijske podrške, jedna od obaveznih stavki predviđanje broja novozaposlenih lica, čime se želi podstaći zapošljavanje.

U saradnji sa Evropskom fondacijom za obuku (ETF) urađena je **studija Analiza lanca vrijednosti za mlijeko i mliječne proizvode**.

Kroz kontinuiranu **aktivnost Socijalnog savjeta**, doprinosilo se smanjenju ekonomskih turbulencija u uslovima obnovljene ekonomske krize, u cilju održavanja makroekonomske stabilnosti. Sporazum o politici zarada zaposlenih koji se finansiraju iz Budžeta Crne Gore je potisan 21. decembra 2011. godine, a primjenjivaće se do 31.12.2015. godine. U toku su pregovori o Novom opštem kolektivnom ugovoru.

U skladu sa **novim rješenjima Zakona o radu** osnovane su četiri agencije za privremeno zapošljavanje, kao važan instrument za poboljšanje efikasnosti tržišta rada.

¹ U odnosu na prošlu godinu Crna Gora je napredovala za 5 mjesta i zauzela 51 poziciju među 185 zemalja tretiranih kroz ovaj izvješta.

Kroz sistem obuka koje su realizovane tokom ove godine, doprinosilo se unapređenju administrativnih kapaciteta **Agencije za mirno rješavanje radnih** sporova i promovisan je njen značaj, kako kod radnika tako i kod poslodavaca o prednostima njenog korišćenja. U odnosu na novembar 2011. godine efikasnost rada Agencije, mjerena brojem zahtjeva za posredovanje, veća je za 77,50%.

U cilju unapređenja kapaciteta nadležnih inspekcija da efikasno zaštite prava, zdravlje i bezbjednost na radu – osnovana je **Uprava za inspeksijske poslove**, kao nova institucija koja je objedinila sve inspekcije u jedinstven inspeksijski organ. U okviru Twining projekta „Harmonizacija i implementacija zakonske regulative u oblasti Inspekcije rada i Inspekcije zaštite na radu sa EU regulativom“ koja se realizuje kroz IPA 2009, radi se na unapređenju kapaciteta inspektora i usaglašavanju sa direktivama EU. Inspekcija rada je tokom 2012. godine kroz inspeksijski nadzor regulisala radno pravni status za 1.539 lica².

Rezultati aktivnosti prvog cilja:

- Elektronsko podnošenje zahtjeva za registraciju privrednih subjekata;
- Usvajanje Akcionog plana za unapređenje poslovnog ambijenta;
- Stvorene institucionalne osnove za razvoj klastera;
- Uveden sistem RIA;
- Nastavak aktivnosti IRF-a na kreditnoj podršci razvoju malog i srednjeg biznisa, sa posebnim mjerama usmjernim ka razvoju manje razvijenih regiona;
- ETF uradio studiju Analiza lanca vrijednosti za mlijeko i mlječne proizvode;
- Promovisan značaj Agencije za mirno rješavanje radnih sporova o prednostima njenog korišćenja;
- Ojačani kapaciteti inspekcija kroz osnivanje Uprave za inspeksijske poslove i Inspekcije rada kroz realizaciju Twining projekta IPA 2009 „Harmonizacija i implementacija zakonske regulative u oblasti Inspekcije rada i Inspekcije zaštite na radu sa EU regulativom“;

U okviru **drugog** cilja – Povećanje efikasnosti mjera aktivne politike zapošljavanja sa posebnim naglaskom na integraciju dugoročno nezaposlenih lica, mladih i žena na tržištu rada, Akcionim planom definisano je osam mjera i aktivnosti koje se odnose na:

1. Realizaciju programa obrazovanja i osposobljavanja nezaposlenih lica posebno kroz programe za poznatog poslodavca; 2. Implementaciju programa usmjerenih na dugoročno nezaposlene i teže zapošljiva lica, kroz program za podsticanje karijernog razvoja, javne radove, osnivanje klubova za traženje posla i druge posebne programe i projekte; 3. pružanje pomoći mladima da steknu prvo praktično iskustvo, kroz finansiranje zarade pripravnika, volonterski rad i praksu; 4. Pružanje usluga profesionalne orijentacije svim licima koji imaju potrebu za ovom uslugom; 5. Izrada šema za korišćenje grantova; 6. Podizanje nivoa povezanosti poslodavaca i nezaposlenih putem unapređivanja informacionog sistema i razvoja neposredne komunikacije sa poslodavcima;

² Radno pravni status je regulisan za 741 stranca u skladu sa Zakonom o zapošljavanju i radu stranaca i za 798 crnogorskih državljana regulisan radni odnos u skladu sa Zakonom o radu.

7. uključivanje mladih i žena u sezonsko zapošljavanje; 8. Poboljšanje efikasnosti aktivnih mjera, unapređivanje sistema monitoringa i evaluacije.

Aktivnosti koje su se sprovodile u cilju implementacije postavljenih mjera u okviru drugog cilja u toku 2012. godine, odnosile su se na:

Realizacija programa obrazovanja i osposobljavanja odraslih organizovani su u saradnji sa organizatorima obrazovanja i poslodavcima za 831 nezaposleno lice, što je za 476 lica iznad planiranog broja, ali je u odnosu na 2011. godinu manje za 53%, kada je bilo uključeno 1.770 nezaposlenih lica. Programima osposobljavanja za rad na konkretnom radnom mjestu uključeno 56 lica, dok su programima obrazovanja i osposobljavanja za tržište rada, realizovani za 775 nezaposlenih lica, od kojih su 95 lica polaznici programa obrazovanja za osposobljavanje za zanimanja, 426 lica polaznici programa sticanja vještina i 245 lica polaznici programa stručnog osposobljavanja kroz volonterski rad.

U programima učestvuje 8,9% lica sa invaliditetom, učešće dugoročno nezaposlenih lica iznosi 34,7%, dok je bez staža 32,8% lica.

U dijelu aktivnosti usmjerenih na dugoročno nezaposlena lica i teže zapošljiva lica i njihovo uključivanje u program **javnih radova** sufinansirana je zarada za 543 nezaposlena lica. Ovim programima³ se nezaposlenim licima omogućilo podizanje nivoa radnih potencijala, znanja i vještina, kojima se prvenstveno uticalo na posljedice njihove dugoročne nezaposlenosti. Broj nezaposlenih lica uključenih u program javnih radova je u odnosu na 2011. godinu manji za 47,68%, kada je bilo uključeno 1.038 nezaposlenih lica.

U cilju pružanja **pomoći mladima** da steknu prvo praktično iskustvo, realizuje se program podsticanje zapošljavanja pripravnika kroz učešće u sufinansiranju njihovog stručnog osposobljavanja za samostalan rad. Tokom 2012. godine radni odnos je zasnovalo 1.510 pripravnika⁴, a Zavod je sufinansirao zarade za 455 pripravnika ili 30,13%. Broj sklopljenih ugovora za finansiranje zarade pripravnika je za 31,79% manji u odnosu na prethodnu godinu.

Ministarstvo rada i socijalnog staranja u saradnji sa Ministarstvom zdravlja i Zavodom za zapošljavanje je realizovao program stručnog osposobljavanja za 254 lica kroz **volonterski rad** i to za 235 lica medicinske struke i 19 lica zanimanja socijalne zaštite.

Takođe, realizovan je i projekat „**Radna praksa za visokoškolce**“ koji je predviđao zapošljavanje 500 visokoškolaca sa evidencije Zavoda za zapošljavanje Crne Gore koji nemaju evidentiran radni staž ili imaju radni staž u nižem stepenu obrazovanja, a nijesu bili u radnom odnosu u zadnjih 6 mjeseci. Po javnom pozivu prijavila su se 274 poslodavca koji su iskazali potrebu za zapošljavanjem 646 visokoškolca. Za učešće na projekatu prijavila su se 863 visokoškolca. Projekat je realizovan za 500 visokoškolaca u trajanju od šest mjeseci, isključivo u realnom sektoru.⁵

³ javni rad „Neka bude čisto“, lokalni javni radovi, „Asistent u nastavi“, „Personalna asistencija“, „Njega starih lica“.

⁴ U 2011. Godini radni odnos je zasnovalo 1.443 pripravnika.

⁵ Projekat je produžen za još šest mjeseci.

Realizovan je projekat „**Zaposlimo naše mlade na sezonskim poslovima**“ u okviru javnog poziva poslodavcima za dodjelu subvencija za nova zapošljavanja mladih na sezonskim poslovima u periodu jun-septembar 2012. godine. Projekat je obuhvatio 1.568 mladih, koji su u prosjeku radili po 70 dana. Posmatrano po djelatnostima, subvencije su dodjeljivane za zapošljavanje i to u turizmu i ugostiteljstvu 65,97%, trgovini 28,47% i ostalim djelatnostima 5,56%. Na zapošljavanje u primorskim opštinama se odnosilo 95,11% subvencija.

U cilju pružanja podrške unapređenju sticanju znanja, vještina i kompetencija mladih sa visokim obrazovanjem, bez radnog iskustva pokrenut je program „**Stručno osposobljavanje lica sa stečenim visokim obrazovanjem**“ u trajanju od devet mjeseci. U periodu od 15. septembra do 15. Oktobra 2012. godine vršena je prijava poslodavaca kod kojih će se obavljati stručno osposobljavanje. U periodu od 15. oktobra do 15. Novembra 2012. godine, vršena je prijava visokoškolaca. Nakon toga se vršilo povezivanje poslodavaca i visokoškolaca i sklapanje ugovora o stručnom osposobljavanju. Stručno osposobljavanje 4.211 visokoškolaca je počelo da se realizuje od 15. januara 2013. godine.

U usluge profesionalnog orijentacije ubrajaju se profesionalno informisanje i profesionalno savjetovanje. Usluge su namijenjene školskoj omladini i njihovim roditeljima, studentima, nezaposlenim i zaposlenim i poslodavcima. Kroz profesionalno informisanje obuhvaćeno je 6.949 klijenata, a kroz profesionalno savjetovanje 1.870 klijenata.

U dijelu **unapređenja saradnje sa poslodavcima** Zavod za zapošljavanje Crne Gore organizuju na osnovu zahtjeva poslodavaca, aktivnosti predselekcije, selekcije i intervjua, kojima se vrši izbor kandidata, koji mogu zadovoljiti tražene potrebe poslodavaca. Tokom 2012. godine broj zahtjeva od strane poslodavaca je bio 445, na osnovu čega je izvršeno 321 selekcija u kojima je bilo uključeno 2.182 nezaposlenih lica, od čega je 447 dobilo zaposlenje.

U cilju podsticanja nezaposlenih za uključivanje u **projekat sezonskog zapošljavanja** ove godine je uključeno 9.537 nezaposlenih lica, što je u odnosu na prethodnu godinu više za 12,3%.

Rezultati aktivnosti drugog cilja:

- Nastavak realizacije programa javnih radova u kojima se zapošljavaju teže zapošljiva lica;
- Nastavak finansiranja zarada pripravnika, ali u manjem obimu u odnosu na prethodne godine;
- Realizacija projekta „Radna praksa za visokoškolce“ po kojem je zaposleno 500 mladih visokoškolaca u trajanju od šest mjeseci u realnom sektoru;
- Realizacija projekta „Zaposlimo naše mlade na sezonskim poslovima“ koji je obuhvatio 1.568 mladih nezaposlenih lica;
- Nastavak realizacija usluga profesionalne orijentacije i saradnje sa poslodavcima;
- Nastavak projekta sezonskog zapošljavanja u kojem je uključeno 9.537 nezaposlenih lica što je za 9,5% više u odnosu na prethodnu godinu;
- Sprovedena Anketa poslodavaca;

U okviru **trećeg** cilja – Povećanje samozapošljavanja. Podsticanje preduzetništva, posebno u manje razvijenim jedinicama lokalne samouprave, Akcionim planom definisano je šest mjera i aktivnosti koje se odnose na:

1. Stimulisanje preduzetništva kroz kredite za samozapošljavanje za nezaposlena lica, čiji su nosioci žene i koji se realizuju u manje razvijenim jedinicama lokalne samouprave; 2. Finansijska podrška i podrška u savjetima za one koji otpočinju posao posebno na sjeveru Crne Gore, kako bi se promovisao agro turizam i drugi alternativni oblici ekonomske aktivnosti, kao što su zeleni poslovi; 3. Sprovođenje obuka za lica koja započinju biznis; 4. Dalji razvoj biznis inkubatora. Uspostavljanje opšteg biznis inkubatora na sjeveru Crne Gore; 5. Unapređenje mreže biznis centara; 6. Stvaranje pravnog okvira za razvoj socijalnog preduzetništva.

Aktivnosti koje su se sprovodile u cilju implementacije postavljenih mjera u okviru trećeg cilja u toku 2012. godine, odnosile su se na:

Stimulisanje zapošljavanja teže zapošljivih kategorija nezaposlenih lica, kroz Uredbu o subvencijama za zapošljavanje određenih kategorija nezaposlenih lica, kojom su omogućene subvencije poslodavcima koji zaposle određene kategorije nezaposlenih lica koje pripadaju kategoriji teže zapošljivih. Subvencija za poslodavce iznosi 45,43% ukupnih fiskalитета, s tim što subvencije mogu koristiti i poslodavci za zaposlena lica u biznis zonama, za djelatnosti koje posebnim aktom utvrdi Vlada. Takođe, rok primjene ove uredbe je umjesto dosadašnjeg važenja od jedne godine, produžen do kraja 2014. godine.

Ministarstvo ekonomije je pripremlilo **Odluku o djelatnostima koje se mogu obavljati u biznis zonama**, a na osnovu Uredbe o zapošljavanju posebnih kategorija nezaposlenih lica. Odluka je usvojena od strane Vlade Crne Gore i time su jasno definisane djelatnosti kojima se mogu baviti investitori u okviru biznis zona.

U dijelu mjera koje se odnose na **stimulisanje preduzetništva kroz kredite za zapošljavanje nezaposlenih lica** tokom 2012. godine odobrena su 84 kredita kojima je predviđeno otvaranje 101 novih radnih mjesta, a isfinansirano je 80 kredita, od čega su žene nosioci 30 kredita ili 51,72%. Najveći broj kredita odobren je za Bijelo Polje i Nikšić po 15 ili 17,86% i Podgoricu 11 ili 10,71%.

Vežano za **finansijsku podršku i podršku u savjetima** za one koji otpočinju posao posebno na sjeveru Crne Gore, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja kroz MIDAS projekat dodjeljuje bespovratna sredstva u iznosu od 50% od ukupne uložene investicije. Do sada je u okviru tri javna poziva apliciralo 979 korisnika, a od toga je ugovoreno 369 investicija u vrijednosti od 7,2 mil.eura, od čega je bespovratna podrška bila u iznosu od 3,6 mil. eura. Četvrti poziv za grantove biće otvoren tokom naredne godine.

Usvojen je Program podsticanja konkurentnosti preduzetnika i MMSP u Sjevernom regionu Crne Gore i manje razvijenim opštinama koji se odnosi na subvenciju kamatne stope od 1% na kredite IRF-a odobrene u 2012. godini, pri čemu prednost imaju preduzeća koja su dio klastera. Takođe, usvojen je i Program podsticanja razvoja klastera u Sjevernom regionu i manje razvijenim opštinama Crne Gore za 2012-2016. za dodjelu finansijske podrške za preduzetnike, mikro, mala i srednja preduzeća koji su dio klastera, radi prevazilaženja „uskih grla“ u poslovanju kroz nabavku proizvodne opreme, na principu refundacije, gdje

Ministarstvo ekonomije refundira 70% nabavne vrijednosti opreme ili najviše do 7.000 EUR po jednom aplikantu. U okviru ovog Programa u toku 2012. godine objavljena su dva Javna poziva za učešće, a opredijeljena sredstva iznosila su 40.000 EUR.

U dijelu obuka Zavod za zapošljavanje realizuje program **virtuelna preduzeća**. Tokom ove godine uspostavljeno je jedno virtuelno preduzeće u kome je obučeno 10 polaznika. Program je realizovan u Glavnom gradu. Takođe, sprovedena je **specijalistička obuka iz oblasti poslovnih vještina** korisnicima kredita Zavoda za zapošljavanje. Sprovedeno je 10 programa Edukacije preduzetnika i njima su obuhvaćena 103 lica.

U dijelu mjera **unapređenja mreže biznis inkubatora** urađena je Studija izvodljivosti novog regionalnog centra sa predlogom otvaranja dvije kancelarije na sjeveru Crne Gore. U procesu je transformacija biznis centara u opštinske biznis centre, kao i regionalni centar koji bi pružao podršku lokalnim centrima.

U cilju stvaranja **pravnog okvira za razvoj socijalnog preduzetništva** radilo se na analizi potreba uvođenja socijalnog preduzetništva u Crnoj Gori.

Rezultati aktivnosti trećeg cilja

- Uredba o subvencijama za zapošljavanje određenih kategorija nezaposlenih lica;
- Realizacija 80 kredita za otvaranje 100 novih radnih mjesta od kojih za žene 51,72%;
- Nastavak realizacije Midas projekta;
- Usvojen Program podsticanja razvoja klastera u Sjevernom regionu i manje razvijenim opštinama Crne Gore za 2012-2016. godinu;
- Studija izvodljivosti otvaranja regionalnog centra biznis inkubatora;

3.2. Prioritet II – Poboljšanje znanja, vještina i kompetencija u cilju povećanja mogućnosti zapošljavanja i povećanja konkurentnosti kroz formalno obrazovanje, neformalno učenje i osposobljavanje

Ovaj prioritet sadrži dva cilja, kao i mjere i aktivnosti za ostvarivanje postavljenih ciljeva usmjerene na razvoj ljudskog kapitala kroz formalni i neformalni sistem obrazovanja na svim nivoima obrazovanja, kroz stimulisanje cjeloživotnog učenja sa ciljem usaglašavanja ponude i tražnje na tržištu rada i povezivanja istraživanja i razvoja sa privredom.

U okviru **prvog** cilja – Promovisanje pristupa i učešća odraslih u cjeloživotnom učenju. Podizanje svijesti o značaju cjeloživotnog učenja, Akcionim planom je definisano 8 mjera i aktivnosti, koje se odnose na:

1. Podizanje svijeti o značaju ulaganja u ljudske resurse kroz uspostavljanje partnerstava između lokalne samouprave, onih koji pružaju obrazovanje i preduzeća; 2. Promovisanje prednosti cjeloživotnog učenja i upravljanja karijerom svim učesnicima: zaposlenim, poslodavcima, onim koji pružaju obuke, univerzitetima; 3. otvaranje CIPS-a u Pljevljima; 3. Stvarati uslove za priznavanje ishoda neformalnog i informalnog učenja; 4. Širenje mreže licenciranih organizatora obrazovanja sa posebnim akcentom na sjeverni region; 5. Razvoj kvalifikacionih okvira za sektore, razvoj standarda zanimanja i programa obrazovanja odraslih u skladu sa Zakonom o nacionalnom okviru kvalifikacija; 6. Implementacija programa osposobljavanja kadrova koji rade kod organizatora obrazovanja odraslih i pružalaca usluga; 7. Opismenjavanje interno raseljenih lica; 8. Stimulisanje istraživačko – razvojnu saradnju između ustanova i preduzeća

Aktivnosti koje su se sprovodile u cilju implementacije postavljenih mjera u okviru ovog cilja u toku 2012. godine, odnosile su se na:

U dijelu mjera koje se odnose na promovisanje značaja ulaganja u ljudske resurse i prednosti cjeloživotnog učenja i upravljanja karijerom potpisan je sporazum o realizaciji profesionalne prakse za turističko ugostiteljska zanimanja između CSO, PKCG, UPCG i CTU-a, realizovana je promocija cjeloživotnog učenja i upravljanja karijerom za predstavnike sedam stručnih škola i jedne gimnazije u Crnoj Gori na kojoj su predstavljani priručnici, brošure, podaci o obukama i značaju pravovremenog usmjeravanja učenika u cilju izbora daljeg školovanja. Centar za stručno obrazovanje je realizovao projekat „Lobiranje u obrazovanju“, koji je finansirao DVV Internacional iz Njemačke. Organizovani su okrugli stolovi na temu značaj obrazovanja odraslih za lični, ekonomski i društveni razvoj. U okviru Tempus projekta urađena je **Strategija uvođenja cjeloživotnog učenja na Univerzitetu Crne Gore** čiji se jedan dio odnosi na priznavanje neformalnog i informalnog učenja.

U okviru aktivnosti **širenja mreže licenciranih organizatora obrazovanja** tokom 2012. godine licencirano je pet organizatora obrazovanja odraslih, od čega jedan u Bijelom Polju. Na kraju 2012. godine ukupan broj licenciranih ustanova za obrazovanje odraslih je bilo 75.

U dijelu **razvoja kvalifikacionog okvira** Nacionalni savjet je usvojio 4 programa obrazovanja za zanimanja, tako da je ukupan broj usvojenih programa obrazovanja za sticanje stručne kvalifikacije 83 i 47 programa obrazovanja za ključne vještine.

U okviru projekta „Obilježavanje svjetskog Dana pismenosti“, organizovan je okrugli sto na temu „Novi koncept pismenosti- Pismenost kao osnov cjeloživotnog učenja“.

Nastavljena je kampanja „Stručno je ključno“ koja se sprovodi u okviru projekta „Jačanje stručnog osposobljavanja na sjeveroistoku Crne Gore“.

Tokom 2012. godine u organizaciji Zavoda za školstvo realizovana su **82 seminara za 1705 polaznika** (69 jednodnevnih, 12 dvodnevnih i jedan trodnevni seminar, ukupno **96 seminarskih dana**).

Početakom 2012. godine osnovan je i stavljen u funkciju **Centar za informisanje i profesionalno savjetovanje** u Pljevljima. U drugoj polovini godine osnovan je i stavljen u funkciju **Centar za razvoj karijere na Univerzitetu Crne Gore** sa osnovnom namjenom povezivanja visokog obrazovanja i tržišta rada. S tim u vezi urađena su 4 programa za mlade visokoškolce u procesu formalnog obrazovanja koji će se izvoditi u CIPS-ovima i realizovati u saradnji sa UCG .

Kada je riječ o povezivanju naučno istraživačkih ustanova i preduzeća iz privrednog sektora Crna Gora je postala član panevropske mreže EUREKA, participirajući u dva projekta u vrijednosti od 4 mil. eura sa partnerima iz Turske, Južne Koreje, Srbije i Češke. Prezentiran je projekat HERIC- „Visoko obrazovanje i istraživanje za inovacije i konkurentnost“ predstavnicima ustanova visokog obrazovanja.

Rezultat aktivnosti prvog cilja

- Sporazum o realizaciji profesionalne prakse za turističko ugostiteljska zanimanja između CSO, PKCG, UPCG i CTU-a;
- Strategija uvođenja cjeloživotnog učenja na Univerzitetu Crne Gore;
- Unapređenje mreže licenciranih organizatora obrazovanja odraslih;
- Otvoren Centar za profesionalno informisanje i savjetovanje –Pljevlja;
- Otvoren Centar za razvoj karijere na Univerzitetu Crne Gore;
- Crna Gora je postala član mreže EUREKA;

U okviru **drugog** cilja – Unapređenje kvaliteta obrazovanja na svim nivoima i saglašavanje sa potrebama tržišta rada, Akcionim planom je definisano 9 mjera i aktivnosti, koje se odnose na:

1. Unapređenje analize promjena na tržištu rada koja uključuje i analizu obrazovne strukture zaposlenih i nezaposlenih; 2. Promovisanje stručnog obrazovanja orijentisanog prema potrebama tržišta rada i strateškim opredjeljenjima Crne Gore; 3. Unapređenje fleksibilnosti obrazovnih programa u skladu sa potrebama tržišta rada; 4. Uspostaviti model karijerne orijentacije na svim nivoima; 5. Stvaranje adekvatnih uslova u obrazovnim ustanovama u cilju uključivanja što većeg broja djece sa posebnim potrebama u obrazovni sistem na svim nivoima, omogućavajući im kvalitetan rad i obuku; 6. Uspostaviti odziv sistem obezbjeđenja kvaliteta obrazovanja na svim obrazovnim nivoima; 7. Uspostaviti održiv sistem kontinuiranog i kvalitetnog usavršavanja nastavnika u cilju izgradnje sistema znanja i njegove primjenjivosti; 8. Promovisanje i unapređenje preduzetničkog učenja na svim nivoima u cilju podizanja svijesti o značaju samozapošljavanja; 9. Obezbuđenje kontinuiranog školovanja interno raseljenih lica i RE populacije na svim nivoim obrazovanja

Aktivnosti koje su se sprovodile u cilju implementacije postavljenih mjera u okviru ovog cilja u toku 2012. godine, odnosile su se na:

U dijelu mjera koje se odnose na **unapređenje analize na tržištu rada** koja uključuje i analizu obrazovne strukture pripremljena su dvije informacije: **Informacija** o ponudi i tražnji po pojedinim stepenima stručne spreme i zanimanja na tržištu rada u Crnoj Gori i **Informacija** o ponudi i tražnji i zapošljavanju kod zanimanja III i IV stepena stručne spreme na tržištu rada u Crnoj Gori, kao i dokument Upisna politika na Univerzitetu Crne Gore.

Pripremljeno je 10 standarda stručnih kvalifikacija i dva standarda kvalifikacija nivoa obrazovanja u skladu sa Zakonom o nacionalnom okviru kvalifikacija. Takođe u cilju **uključivanja karijerne orijentacije kroz obrazovni sistem** urađen je predlog sadržaja programa Profesionalna orijentacija za VIII i IX razred osnovne škole, koji je odlukom Nacionalnog savjeta za obrazovanje odobren kao izborni predmet i procesuiran je prema Zavodu za školstvo u dalju proceduru. Urađen je i akreditovan program obuke nastavnika „Karijerna orijentacija u srednjim školama“, dok je za program obuka nastavnika osnovnih škola za profesionalnu orijentaciju obnovljena akreditacija. Otvoren je Centar za informisanje i profesionalno savjetovanje – CIPS pri Univerzitetu Crne Gore.

U dijelu mjera koje se odnose na **stvaranje adekvatnih uslova u obrazovnim ustanovama** a u cilju uključivanja što većeg broja djece sa posebnim obrazovnim potrebama u osnovnom, srednjem, višem i visokom obrazovanju, realizovan je projekat „Mreža podrške inkluzivnom obrazovanju 2011/2012“. Unaprijeđen je sistem usmjeravanja djece sa posebnim obrazovnim potrebama. Ujedno je razvijeno šest novih obrazovnih (stručnih) programa prilagođenih djeci sa smetnjama sluha i govora i sa teškoćama u učenju, a nastavni kadar kontinuirano prolazi obuku za implementaciju inkluzije u stručnom obrazovanju.

U cilju **unapređenja preduzetničkog učenja** na svim nivoima i jačanja svijesti učenika i studenata o samozapošljavanju realizovana je obuka za nastavnike koji predaju predmet Preduzetništvo u srednjim stručnim školama⁶. Organizovana je obuka za šest direktora srednjih stručnih škola, kao i obuka za šest preduzetnika, koji će kao mentori biti uključeni u nastavni program na sjeveru Crne Gore. Priručnici za predmet Preduzetništvo su urađeni i distribuirani učenicima i nastavnicima koji izučavaju ovaj predmet.

U dijelu aktivnosti koje se odnose na **obezbjedivanju kontinuiteta školovanja interno raseljenih lica i RE populacije** na svim nivoima obrazovanja realizovan je projekat „Podrška punom procesu socijalne inkluzije“. Kroz projekat IPA 2010 – „Priprema za vrtić za RE djecu“ je bilo uključeno 151 dijete (106 u Podgorici i 45 u Nikšiću) koja su nakon realizacije projekta upisana u prvi razred. Obezbjedeđeni su udžbenici za I, II i III razred za 906 učenika ove populacije.

Rezultat aktivnosti drugog cilja

- Pripremljene informacije koje se odnose na unapređenje tržišta rada;
- Pripremljen program Profesionalna orijentacija za VIII i IX razred osnovne škole;
- Urađen je i akreditovan program obuke nastavnika – Karijerna orijentacija u srednjim školama;
- Otvoren Centar za informisanje i profesionalno savjetovanje – CIPS pri Univerzitetu Crne Gore;
- Priručnici za predmet Preduzetništvo su urađeni i distribuirani učenicima i nastavnicima koji izučavaju ovaj predmet;
- Realizovan projekat „Podrška punom procesu socijalne inkluzije“ IPA 2010 – Priprema za vrtić za RE djecu;

⁶ 30 nastavnika je prošlo obuku.

3.3. Prioritet III – Promovisanje socijalne inkluzije i smanjenje siromaštva

Ovaj prioritet sadrži tri cilja, kao i mjere i aktivnosti za ostvarivanje postavljenih ciljeva usmjerene ka pružanju podrške najranjivijim društvenim grupama u cilju stvaranja inkluzivnog društva, odnosno društva za sve.

U okviru **prvog** cilja – Unapređenje sistema socijalnih davanja i socijalnih usluga u cilju bolje usmjerenosti i pokrivenosti ranjivih grupa, Akcionim planom je definisano 5 mjera i aktivnosti, koje se odnose na:

1. Pripremi izmjena Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti, sa podzakonskim aktima; 2. Unapređenje komunikacije između centara za socijalni rad i biroa rada; 3. Unapređenje kapaciteta centara za socijalni rad i unapređenje vještina socijalnih radnika; 4. Unapređenje sistema prikupljanja informacija, baze podataka i indikatora koji se koriste za monitoring socijalne inkluzije i socijalne zaštite; 5. inicijative na aktiviranje primaoca socijalne pomoći na tržištu rada; 6. Povećati informisanost građana o pravima iz oblasti socijalne zaštite.

Aktivnosti koje su se sprovodile u cilju implementacije postavljenih mjera i aktivnosti u okviru ovog cilja u toku 2012. godine, odnosile su se na:

U dijelu izmjena zakonodavnog okvira pripremljen je **Predlog zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti**, čije usvajanje se očekuje tokom prve polovine 2013. godine. Implementacijom zakona stvorice se uslovi za aktivaciju primaoca socijalne zaštite na tržištu rada, unaprijediće se komunikacija između centara za socijalni rad i Zavoda za zapošljavanje (povezivanje baze podataka), unaprijediće se kapaciteti, profesionalna znanja i vještine socijalnih radnika, unaprijediće se sistem prikupljanja informacija, baza podataka i indikatora koji se koriste za monitoring socijalne inkluzije i socijalne zaštite.

Nastavljene su aktivnosti u vezi izrade **Socijalnog kartona** za korisnike socijalno zaštitnih prava. Za realizaciju projekta socijalni karton formiran je ekspertski tim.

Rezultat aktivnosti prvog cilja

- Pripremljen Predlog zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti;
- Dalji rad na izradi baze podataka korisnika socijalne zaštite – socijalni karton, formiran ekspertski tim, za praćenje realizacije ovog projekta;
- Podržane aktivnosti u okviru IPA 2010 za razvoj usluga socijalne zaštite u šest opština;

U okviru **drugog** cilja – Integracija u zapošljavanju lica sa invaliditetom predviđeno je 11 mjera i aktivnosti koje se odnose na:

1. Sprovođenje informativne kampanje u cilju uključivanja djece i mladih sa smetnjama u razvoju u vaspitno obrazovni proces; 2. Profesionalno informisanje i savjetovanje lica sa invaliditetom; 3. Uključivanje lica sa invaliditetom u mjere aktivne politike zapošljavanja; 4. Početak rada komisije za profesionalnu rehabilitaciju; 5. Sprovođenje mjera profesionalne rehabilitacije; 6. Finansiranje posebnih organizacija za zapošljavanje; 7. Finansiranje grant šema za podsticanje zapošljavanja lica sa invaliditetom; 8. Dodjela subvencija za zapošljavanje lica sa invaliditetom; 9. Realizovanje programa i projekata za podršku razvoja preduzetništva za lica sa invaliditetom; 10. Realizovanje

programa i projekata za psihološko osnaživanje dugoročno nezaposlenih lica radi uključivanja u aktivne mjere i programe profesionalne rehabilitacije; 11. Unapređenje zapošljavanja lica sa invaliditetom.

Aktivnosti koje su se sprovodile u cilju implementacije postavljenih mjera i aktivnosti u okviru ovog cilja u toku 2012. godine, odnosile su se na:

U dijelu **spvođenja informativne kampanje** za uključivanje djece i mladih sa smetanjama i teškoćama u razvoju u vaspitno obrazovni proces kontinuirano se sprovodi kampanja „Govorimo o mogućnostima“.

Aktivnosti **uključivanja lica sa invaliditetom u mjere aktivne politike zapošljavanja** realizovale su se kroz **program obrazovanja** za 72 lica sa invaliditetom, od kojih je zaposleno 15 lica kod poznatog poslodavca, dok se kroz projekat **javnih radova** zaposlilo 86 lica sa invaliditetom.

U dijelu mjera i aktivnosti koje doprinose **većem zapošljavanju lica sa invaliditetom**, tokom 2012. godine, 24 poslodavca su se obratila Zavodu za zapošljavanje Crne Gore – Fondu za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom, za dodjelu ili produženje subvencije zarade, za 40 zaposlenih lica sa invaliditetom. Na dan 31.12.2012. godine, ukupno 31 poslodavac ostvaruje pravo na subvenciju zarade za 42 zaposlena lica sa invaliditetom (21 žena). Od trenutno 42 zaposlena lica sa invaliditetom, 23 je zaposleno na neodređeno vrijeme. U 2012. godini, dva poslodavca su se obratila Zavodu za zapošljavanje Crne Gore – Fondu za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom, za dodjelu bespovratnih sredstava za prilagođavanje radnog mjesta i uslova rada za zapošljavanje tri lica sa invaliditetom.

Javni poziv za dodjelu kredita za samozapošljavanje lica sa invaliditetom se sprovodi u kontinuiteti i nije vremenski ograničen.

U skladu sa Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom i Pravilnikom o sastavu i načinu rada komisije za profesionalnu rehabilitaciju, **obrazovane su prvostepene komisije u svim biroima rada, kao i drugostepena komisija na nivou Zavoda za zapošljavanje**. Krajem decembra 2012. godine počela je sa radom Komisija za profesionalnu rehabilitaciju u Podgorici.

Rezultati aktivnosti drugog cilja

- Nastavak kampanje „Govorimo o mogućnostima“;
- Obrazovane prvostepene i drugostepene komisije za profesionalnu rehabilitaciju;
- Dodjela subvencija za zapošljavanje lica sa invaliditetom;
- Uključivanje lica sa invaliditetom u mjere aktivne politike zapošljavanja;
- Nastavak aktivnosti izgradnje Centra za radnu integraciju teže zapošljivih lica.

U okviru **trećeg** cilja – Integracija u zapošljavnju RE populacije, izbjeglica i raseljenih lica predviđeno je sedam mjera i aktivnosti, koje se odnose na:

1. Usklađivanje Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti u dijelu pristupa pravima iz ove oblasti; 2. Nastavak programa subvencioniranja zapošljavanja teže zapošljivih kategorija, posebno RE populacije; 3. Podizanje svijesti I/RL o pravima po osnovu nezaposlenosti, sa posebnim osvrtom na RE populaciju; 4. Obuke za sticanje prve kvalifikacije; 5. Organizovanje programa obuke za poznatog poslodavca; 6. realizacija programa javnih radova; 7. Anketiranje poslodavaca o radnim sposobnostima i mogućnostima RE populacije.

Tokom 2012. godine godine u programe aktivne politike zapošljavanja uključeno je 88 lica koja se deklarišu kao Romi i Egipćani (8,69% od ukupnog broja registrovanih nezaposlenih Roma i Egipćana na 31.12.2012. godine).

U okviru programa **javnog rada** „Neka bude čisto“ uključena su 23 lica koja se deklarišu kao Romi i Egipćani, u periodu 15.05.2012 - 12.09.2012. godine (21,69% od ukupnog broja učesnika).

U program **obrazovanja i osposobljavanja za zanimanje** „frizer za žene“, koji se realizovao u Podgorici, uključeno je osam polaznika RE populacije, od kojih pet žena. Svi polaznici su sa uspjehom završili program.

U lokalni javni rad „**Asistent u nastavi romske djece**“, koji se realizovao u Podgorici i Nikšiću, uključena su četiri lica romske nacionalnosti (jedna žena).

U toku 2012. godine 53 lica RE populacije angažovana su na **sezonskim poslovima** (20 žena).

U dijelu upoznavanja poslodavaca sa radnim sposobnostima i mogućnostima RE populacije sa ciljem prevazilaženja stereotipa i predrasuda, kroz Anketu poslodavaca, poslodavcima su postavljana pitanja o zapošljavanju Roma i Egipćana.

U aprilu 2012. godine usvojena je **Strategija za poboljšanje položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2012-2016. godina** i Akcioni plan za njeno sprovođenje za 2012. godinu. Opšti ciljevi Strategije u oblasti zapošljavanja su porast učešća pripadnika romske i egipćanske populacije u mjerama aktivne politike zapošljavanja, uz ravnopravno uključivanje žena; unaprijeđivanje mogućnosti za kvalitetnijim zaposlenjem; porast stope zaposlenosti i održavanje takvog trenda; unaprijeđivanje saradnje između socijalnih partnera i civilnog društva; smanjenje diskriminacije na tržištu rada.

Krajem decembra 2012. godine usvojen je Akcioni plan za sprovođenje Strategije za poboljšanje položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2012-2016. godina za 2013. godinu.

Rezultati aktivnosti trećeg cilja

- Nastavak subvencioniranja teže zapošljivih lica kroz Uredbu o subvencijama za zapošljavanje određenih kategorija nezaposlenih lica;
- Uključivanje RE populacije u aktivne mjere zapošljavanja, kroz javne radove, sezonsko zapošljavanje i programe obrazovanja i osposobljavanja za zanimanja;
- Donošenje Startegije za poboljšanje položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2012-2016. sa Akcionim planom za 2012;
- Sprovedena Anketa poslodavaca kroz koju su obrađena pitanja zapošljavnja Roma i Egipćana.

4. Osnovne karakteristike kretanja na tržištu rada u toku 2012. godine

Kretanja na tržištu rada u ovoj godini, najopštije gledano, pokazuju da je ono i dalje izloženo uticaju globalne ekonomske krize, posebno ako se to, kroz obim i strukturu tražnje i zapošljavanja, upoređuje sa stanjem i trendovima iz predkriznog perioda.

Realizacija mjera i aktivnosti definisanih Akcionim planom uslovlila je blagi trend oporavka koji se ogleda u smanjenju stope nezaposlenosti uz povećanje aktivnosti i zaposlenost u odnosu na početak godine.

Tako je, prema podacima Monstata (Anketa o radnoj snazi) u drugom u odnosu na prvi kvartal 2012. godine, stopa aktivnosti stanovništva od 15-64 godine povećana sa 57,2 na 57,8%, stopa zaposlenosti sa 45,2 na 46,2%, a stopa nezaposlenosti smanjena sa 20,8 na 20,1%. Navedeni pozitivni trendovi, uslijed uticaja sezonskog zapošljavanja, nastavili su se i tokom III kvartala, kada je stopa aktivnosti dostizala nivo od 60,7%, stopa zaposlenosti 49,1%, a stopa nezaposlenosti smanjena na 19,1%. Nakon završetka sezone, tokom IV kvartala došlo je do pada kod ovih pokazatelja.

Ipak, sumirajući kvartalna istraživanja radne snage tokom 2012. godine, evidentan je blagi oporavak pokazatelja tržišta rada u odnosu na 2011. godinu, koji se ogleda kroz **povećanje stope aktivnosti** stanovništva od 15-64 godine sa 57,3% na 59,0%, **povećanje stope zaposlenosti** sa 45,9% na 47,4% i **smanjenje stope nezaposlenosti** sa 19,9% na 19,6%.

Takođe ukupna **registrovana zaposlenost** je u kontinuitetu rasla, od januara do avgusta mjeseca, u kojem je za 7,5% bila veća u odnosu na početak godine. Od septembra do decembra registrovana zaposlenost je opadala, ali je u decembru u odnosu na januar takođe bila veća za 4,1%. Ovo je uticalo da prosječna registrovana zaposlenost u 2012. godini bude veća u odnosu na 2011. godinu za 2,1%.

Prema podacima Zavoda za zapošljavanje **broj registrovanih nezaposlenih lica** je od marta 2012. godine (31.544) u stalnom padu i krajem septembra je iznosio 28.244, a nakon toga nezaposlenost je u blagom rastu, tako da je na kraju decembra 2012. godine broj nezaposlenih na evidencijama Zavoda iznosio 31.232, što je približno broju nezaposlenih u istom periodu prethodne godine (30.521). Ova kretanja takođe potvrđuju sezonski uticaj na zaposlenost, odnosno nezaposlenost u Crnoj Gori.

Prijavljivanje slobodnih radnih mjesta kao jedan od osnovnih pokazatelja apsorpcione moći tržišta, odnosno mogućnosti zapošljavanja, je u 2012. godini približno jednak nivou iz 2011. Godine, odnosno veći je za 0,81%.

Sezonsko zapošljavanje je u 2012. godini veće za 12,3% u odnosu na 2011. godinu.

Broj zapošljavanja stranaca u Crnoj Gori je u poslednjih nekoliko godina u stalnom rastu, odnosno rast zapošljavanja stranaca je veći od stope rasta zapošljavanja domaće radne snage i u 2012. godini je gotovo izjednačen sa zapošljavanjem domaće radne snage. U nekim opštinama i djelatnostima zapošljavanje stranaca je veće od zapošljavanja domaće radne snage. Tokom 2012. godine Zavod za zapošljavanje izdao je 20.712 radnih dozvola za rad i zapošljavanje stranaca ili 6,38% više u odnosu na prethodnu godinu.

Izazovi koji i pored zabilježenih pozitivnih trendova u pokazateljima i kontinuiranog sprovođenja mjera i aktivnosti definisanih akcionim planovima, **i dalje karakterišu tržište rada:**

- **Visoka dugoročna nezaposlenost**

Iako je dugoročna nezaposlenost⁷ krajem 2012. godine (56,55%) za 1,32 procentna poena niža u odnosu na isti period prethodne godine, ona je i dalje visoka. Uz to na zaposlenje preko tri godine čeka 31,45% nezaposlenih. Kada se dublje sagleda struktura dugoročne nezaposlenosti, vidi se njena puna složenost, obzirom da se najčešće radi o starijim licima, koja se relativno teže zapošljavaju, ali je ona, iako u manjoj mjeri, prisutna i kod mladih, pa i visokoškolaca.

- **Visoko učešće mladih u strukturi nezaposlenih**

Prema podacima Zavoda, na evidenciji nezaposlenih do 25 godina starosti, krajem 2012. godine je bilo 6.204 ili 19,86% od ukupnog broja nezaposlenih (31.232), dok je to učešće u istom periodu prethodne godine iznosilo 18,11%. Prema podacima iz Ankete o radnoj snazi iz 2012. godine stopa nezaposlenosti među mladima je bila 43,17%.

- **Izražene disproporcije između ponude i tražnje na tržištu rada**

Kod velikog broja zanimanja ponuda je znatno veća od tražnje⁸ što nameću potrebu intenzivnije realizacije raznovrsnih programa obuka i osposobljavanja (dokvalifikacija, prekvalifikacija, kursevi itd.) primjerenih različitim ciljnim grupama u nastojanju da se, u što većoj mjeri, usklade odnosi ponude i tražnje na tržištu rada kroz povećanje znanja vještina i kompetencija, a time poveća i zapošljavanje, odnosno zapošljivost, posebno lica koja su u najnepovoljnijoj situaciji na tržištu rada kada je u pitanju njihova konkurentnost i socijalna uključenost.

Međutim, znatno smanjenje budžeta, u dijelu koji se odnosi na sprovođenje mjera aktivne politike zapošljavanja, ograničilo je mogućnost realizacije ovih programa, tako da je u 2011. godini programima

⁷ Dugoročno nezaposlena licu su lica koja traže zaposlenje preko 1 godine.

⁸ Ponuda (određenog zanimanja) posmatrala se kao zbir broja nezaposlenih lica koji se zatekao početkom perioda (godine) i radna snaga koja se u toku godine prijavila Zavodu i time se javila kao dodatna ponuda u toku godine (perioda). Tražnja radne snage se definiše na osnovu obima i strukture slobodnih radnih mjesta koja su, posredstvom Zavoda za zapošljavanje, prijavili poslodavci u toku određenog perioda – godine.

obuhvaćeno 1.770 lica, da bi to, u 2012. godini, bilo svedeno na svega 831 lice iako je u 2007. i 2008. godini tim programima na godišnjem nivou bilo obuhvaćeno oko 5.000 lica.

- **Znatan rast broja nezaposlenih visokoškolaca**

Na evidenciji Zavoda za zapošljavanje na kraju 2012. godine 6.588 ili 21,09%, što je za 4.219 ili 178,09% više nego krajem 2006. godine, kada se na evidenciji Zavoda nalazilo 2.369 visokoškolaca što je predstavljalo 6% ukupnog broja nezaposlenih (39.480)

Istovremeno sa tim svake godine rastao je broj novoprijavljenih visokoškolaca (sa 4.228 u 2006. godini na 8.291 u 2012. godini), a posebno onih bez radnog staža (sa 1.135 u 2006. godini na 3.697 u 2012. godini) odnosno onih koji dolazi iz sistema redovnog obrazovanja.

U zadnjih nekoliko godina stalno se povećava broj srednjoškolaca koji se upisuju na visokoobrazovne ustanove (od 7.351 svršenih srednjoškolaca u školskoj 2011/12 njih preko 80%). To utiče da se, iz godine u godinu, povećava i broj produkcije iz sistema visokog obrazovanja. Tako je studije u 2011. godini završilo oko 4.700 i taj trend će se nastaviti imajući u vidu da se na završnim godinama studija, osnovnih (III i IV godina), specijalističkih i magistarskih nalazi 9.823 studenta.

To utiče na znatan rast ponude visokoškolaca na tržištu rada koja premašuje tražnju i zapošljavanje što je takođe više izraženo kada je u pitanju zapošljavanje visokoškolaca bez radnog staža.

- **Regionalna nezaposlenost**

Problem nezaposlenosti izraženiji je u sjevernom regionu, u odnosu na središnji, a posebno na južni region Crne Gore. To se ogleda kroz prisutne trendove u odnosima ukupnog broja i strukture nezaposlenih, obima i strukture zapošljavanja, te obima i strukture tražnje u sjevernom u odnosu na ostale regione.

- **Veliki broj nezaposlenih koji se smatra teže zapošljivim**

Preko 35% nezaposlenih lica na evidenciji Zavoda se smatra teže zapošljivim, kao što su starija nezaposlena lica, lica sa različitim oblicima i nivoima invaliditeta, odnosno, zdravstvene ugroženosti, RE populacija, itd. Rješavanje problema nezaposlenosti kod ovih kategorija, posebno onih najugroženijih je važnije, programski zahtjevnije operativno-tehnički i finansijski složenije u odnosu na ostale kategorije nezaposlenih.

Činjenica da je 30,82% nezaposlenih sa preko 50 godina starosti, da 56,4% njih čeka na zaposlenje preko 1 godine, a 18,5% preko pet godina, te da, po pravilu, starija nezaposlena lica proporcionalno duže traže zaposlenje, kao i da 5-6% čine lica sa invaliditetom (invalidi rada i kategorisana omladina) dovoljno govore o strukturi nezaposlenih u pogledu odrednice "teže zapošljiva lica".

5. Pokazatelji realizacije Strategije 2012-2015 i Akcionog plana 2012

Tabela 1

Pokazatelj	Pokazatelji 2011	Pokazatelji 2012	Procjena pokazatelja 2015 ⁹	Izvori
Stopa zaposlenosti 15-64	45,9%	47,0%	60%	MONSTAT, ARS-2012
Stopa zaposlenosti žena 15-64	40,7%	41,6%	50%	MONSTAT, ARS-2012
Stopa nezaposlenosti 15-64	19,9%	19,7%	15%	MONSTAT ARS-2012
Stopa registrovane nezaposlenosti	11,55%	13,46%	8%	ZZZCG
Stopa nezaposlenosti mladih 15-24	37,1%	43,7%	28%	MONSTAT, ARS-2012
Ušeešće dugoročno nezaposlenih lica u ukupnom broju nezaposlenih (više od 12 mjeseci)	79,6%	79,1%	55%	MONSTAT, ARS-2012
Ušeešće broja samozaposlenih u ukupnoj zaposlenosti	15,5%	16,1 %	20%	MONSTAT, ARS-2012
Ušeešće visokoškolaca u starosnoj dobi od 25-34	25,73%	-	35%	MONSTAT, Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. godine
Broj djece upisane u predškolske ustanove od ukupnog broja djece starosti do 6 godina	29,6% ¹⁰	31% ¹¹	30%	Ministarstvo prosvete
Stopa siromaštva	9,3%	-	5%	MONSTAT, Analiza siromaštva u Crnoj Gori

⁹ Izvor: Nacionalna strategija zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2012-2015.

¹⁰ Podatak se odnosi na 2010/2011 školsku godinu.

¹¹ Podatak se odnosi na školsku 2011/2012 godinu.

				2011
Učešće socijalno osjetljivih grupa u ukupnoj nezaposlenosti	10%	10%	8%	ZZZCG

Tabela predstavlja godišnje kretanje indikatora u kontekstu ostvarenja ciljeva postavljenih Nacionalnm strategijom zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2012-2015. godine.

U odnosu na 2011. godinu, koja se smatra baznom za ocjenu uspješnosti realizacije, tokom 2012. godine, napredak je vidljiv kod nekih pokazatelja. Tako je stopa zaposlenosti populacije od 15-65 godina povećana je sa 45,9% na 47%, stopa zaposlenosti žena sa 40,7% povećana je na 41,6%, dok je stopa anketne nezaposlenosti smanjena sa 19,9% na 19,7%, a stopa registrovane nezaposlenosti je povećana sa 11,55% na 13,46%.

TABELA SPROVEDENIH AKTIVNOSTI

PRIORITET 1: Povećanje zaposlenosti. Smanjenje stope nezaposlenosti

Cilj 1: Stimulisanje generisanja zaposlenosti poboljšanjem biznis okruženja i upravljanja tržištem rada. Pronalaženje odgovarajuće ravnoteže između fleksibilnosti, produktivnosti i sigurnosti na tržištu rada.

	MJERE/ AKTIVNOSTI	REZULTATI/ INDIKATORI	Nosilac aktivnosti / partnerska institucija
1.1.1.	Pojednostavljivanje postupka registracije preduzeća.	<p>Od 15. maja 2012. preko Portala eUprave omogućeno je elektronsko podnošenje zahtjeva za registraciju novih privrednih subjekata u Crnoj Gori</p> <p>Vlada je 17. V 2012. usvojila Akcioni plan za unapređenje poslovnog ambijenta kojim su definisane kratkoročne i srednjoročne aktivnosti u cilju poboljšanja uslova poslovanja u svim oblastima tretiranim Izvještajem Svjetske banke (Doing Business Report). Uveden je sistem RIA analize, kao obavezan prilikom izrade svakog zakonskog i podzakonskog akta, kao i njihov uticaj na poslovni ambijent.</p>	MF/ ME, MOT
1.1.2.	Pojednostavljivanje procedure plaćanja poreza.		
1.1.3.	Pojednostavljivanje postupka izdavanja građevinskih dozvola.		
1.1.4.	Unapređenje rada katastra.		
1.1.5.	Uvodjenjem RIA prilikom izrade zakona.		
1.1.6.	Investiciona podrška za mala i srednja preduzeća.	Tokom 2012. godine na sjeveru Crne Gore plasirano je 35,25% ukupnih kreditnih aktivnosti, kojima su podržana 43 projekta. Od marta 2011. godine uvedena je i kreditna linja za finansiranje projekata čiji su isključivo nosioci pripadnice ženske populacije i do sada je kroz ovu liniju ukupno odobreno 20 projekata, od čega u 2012. godini je odobreno osam projekata.	IRF
1.1.7.	Definisanje uslova za dobijanje grantova i		MRSS /

	zajmova u pogledu otvaranja novih radnih mjesta.		ZZZCG
1.1.8.	Povezivanje poljoprivrede sa turizmom u cilju podsticanja zaposlenosti posebno u sjevernom regionu kroz pomoć razvoju klastera.	Urađene su analize vrijednosnog lanca (u saradnji sa ETF); Donešena je Strategija za održivi ekonomski rast kroz razvoj klastera; Usvojen Program podsticanja konkurentnosti preduzetnika i MMSP u sjevernom regionu Crne Gore za 2012.godinu; Usvojen Program podsticanja razvoja klastera u sjevernom regionu i manje razvijenim opštinama Crne Gore za 2012-2016. godinu.	ME / MPRR, MOT
1.1.9.	Nastavak rada i dijaloga u okviru Socijalnog savjeta u cilju postizanja konsenzusa o obezbjeđivanju makroekonomske stabilnosti i zajedničkih napora da se smanje ekonomske turbulencije, kroz razvoj principa fleksigurnosti	Kontinuirani rad socijalnog savjeta.	SS / MRSS
1.1.10.	Dinamiziranje rada agencija za privremeno zapošljavanje kao sredstvo za promovisanje fleksigurnosti na tržištu rada i kreiranje novih radnih mjesta.	Osnovane 4 agencije za posredovanje u zapošljavanju.	MRSS
1.1.11.	Promovisanje značaja kako kod radnika tako i kod poslodavaca o prednostima korišćenja Agencije za mirno rješavanje sporova. Izgradnja kapaciteta Agencije kao profesionalnog medijatora	Kontinuirano	Agencija/ MRSS
1.1.12.	Poboljšanje primjene usvojenih antidiskriminatorskih zakona kroz jačanje svijesti i saradnju sa civilnim sektorom	Kontinuirano	Sve institucije
1.1.13.	Poboljšanje kapaciteta nadležnih inspekcija da efikasno zaštiti prava radnika i da se bori sa neregistrovanom zaposlenošću. Neposrednija saradnja između Inspekcije rada i socijalnih partnera.	Osnovana nova institucija koja je objedinila sve inpekcije - Uprava za inspeksijski nadzor.	MRSS/ Inspekcija rada
1.1.14	Dalji razvoj kapaciteta Ministarstva rada,	Izveštaji za 2012. pripremljeni na	MRSS / MPS,

	prvenstveno u dijelu koordinacije i planiranja politike zapošljavanja.	osnovu analize efekata sprovedenih programa, Akcioni planovi za 2013. u potpunosti pripremljeni na osnovu procjene stanja i efekata programa u prethodnom periodu.	ZZZCG
--	--	--	-------

Cilj 2: Povećanje efikasnosti mjera aktivne politike zapošljavanja – sa posebnim naglaskom na integraciju dugoročno nezaposlenih lica, mladih nezaposlenih i žena nezaposlenih na tržištu rada

	MJERE/ AKTIVNOSTI	REZULTATI/ INDIKATORI	Nosilac aktivnosti / partnerska institucija
1.2.1.	Realizacija programa obrazovanja i osposobljavanja nezaposlenih lica posebno kroz programe za poznatog poslodavca.	Kroz programe obrazovanja i osposobljavanja odraslih uključeno je 831 nezaposlenih lica i to: - za poznatog poslodavca –u programe je uključeno 56 lica; - za tržište rada – u programe je uključeno 775 nezaposlenih lica od kojih su 95 lica polaznici programa obrazovanja za osposobljavanje za zanimanja, 426 lica polaznici programa sticanja vještina i 254 lica polaznici programa stručnog osposobljavanja kroz volonterski rad.	ZZZCG
1.2.2	Implementacija programa usmjerenih na dugoročno nezaposlene i teže zapošljiva lica kroz program za podsticanje karijernog razvoja, javne radove, osnivanje klubova za traženje posla i druge posebne programe i projekte.	Kroz realizaciju javnih radova bilo je uključeno 543 nezaposlena lica i to: - „Neka bude čisto” -102 lica; -Lokalni javni radovi – 441 lice.	ZZZCG
1.2.3	Pružanje pomoći mladima da steknu prvo praktično radno iskustvo kroz finansiranje zarada pripravnika, volonterski rad i praksu.	Radni odnos je zasnovalo 1.510 pripravnika, od čega je Zavod zaključio 455 ugovora ili 30,13%. Broj sklopljenih ugovor je za 31,79% manji u odnosu na 2011. godinu. Realizovano je stručno osposobljavanje za 254 lica kroz volonterski rad i to za	ZZZCG

		235 lica medicinske struke i 19 lica iz socijalne zaštite.	
1.2.4	Pružanje usluga profesionalne orijentacije svim licima koje imaju potrebu za ovom uslugom.	Profesionalno informisanje servisirano je za ukupno oko 6.949 klijenata, dok je profesionalno savjetovanje servisirano je za 1.870 klijenata. Radioničarske aktivnosti prošlo je 1.568 klijenata.	ZZZCG
1.2.5	Izrada šema za korišćenje grantova koji su komplementarni sa programima ZZZCG, zasnovani na principima lokalnog partnerstva uz diverzifikaciju tipa pružalaca usluga za nezaposlena lica.		MRSS/ MF – sektor za upravljanje EU sredstvima
1.2.6.	Podizanje nivoa povezanosti poslodavaca i nezaposlenih putem unpređivanja informacionog sistema i razvoja vidova neposredne komunikacije sa poslodavcima (informatičko povezivanje, sajmovi zapošljavanja, okrugli stolovi i sl.).	Realizovano 321 selekcija za potrebe poslodavaca, u kojima je uključeno 2.182 nezaposlena lica od kojih je 447 zaposleno.	ZZZCG
1.2.7.	Podsticanje nezaposlenih, posebno mladih i žena, za uključivanje u sezonsko zapošljavanje.	Na sezonskim poslovima zaposleno 9.537 lica.	ZZZCG
1.2.8..	Poboljšanje efikasnosti aktivnih mjera zapošljavanja kroz normativno uređivanje sistema monitoringa i mjerenja efikasnosti realizovanih mjera.		ZZZCG

Cilj 3: Povećanje samozapošljavanja. Podsticanje preduzetništva, posebno u manje razvijenim jedinicima lokalne samouprave

	MJERE/ AKTIVNOSTI	REZULTATI/ INDIKATORI	Nosilac aktivnosti / partnerska institucija
1.3.1.	Stimulisanje preduzetništva kroz kredite za samozapošljavanje za nezaposlena lica, čiji su nosioci žene i koji se realizuju	Odobrena su 84 kredita kojima je predviđeno zapošljavanje 101 lica. I toku 2012. Godine isfinansirano je 80 kredita	ZZZCG

	u manje razvijenim jedinicama lokalne smaouprave.	kojim je omogućeno zapošljavanje 100 lica. Žene su nosioci 30 isfinansiranih kredita, odnosno 51,72%.	
1.3.2.	Finansijska podrška i podrška u savjetima za one koji otpočinju posao posebno na sjeveru Crne Gore kako bi se promovisao agro turizam i drugi alternativni oblici ekonomske aktivnosti kao što su zeleni poslovi.	Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja realizuje MIDAS projekat. Do sada je u okviru tri javna poziva apliciralo 979 korisnika, a od toga je ugovoreno 369 investicija u vrijednosti od 7,2 mil eura, od čega je bespovratna podrška u iznosu od 3,6 mil.eura. Četvrti poziv za grantove biće otvoren tokom naredne godine.	MRSS/ MF – sektor za upravljanje EU sredstvima
1.3.3.	Sprovođenje obuka za lica koja započinju biznis.	Uspostavljeno jedno virtuelno preduzeće u kome je obučeno 10 polaznika. Program se realizovao u Podgorici. Obuka „Pružanje specijalističke obuke i edukacije iz oblasti poslovnih vještina korisnicima kredita Zavoda za zapošljavanje.	ZZZCG/ DMSP
1.3.4.	Dalji razvoj biznis inkubatora. Uspostavljanje opšteg biznis inkubatora na sjeveru Crne Gore.	Urađena je Studija izvodljivosti novog regionalnog centra sa predlogom otvaranja dvije kancelarije na sjeveru Crne Gore. U toku izrada Biznis plan za Berane ali problem obezbjeđivanja finansijskih sredstava nije riješen.	DMSP
1.3.5.	Unapređenje mreže biznis centara.	Urađene novi model razvoja institucionale infrastrukture za podršku razvoju MSP na sjeveru CG kroz IPA 2008. U procesu je transformacija biznis centara u opštinske biznis centre, kao i regionalni centar koji bi pružao podršku lokalnim centrima.	DMSP
1.3.6.	Stvaranje pravnog okvira za razvoj socijalnog preduzetništva.	Analizirana je potreba uvođenja socijalnog preduzetništva.	MRSS/, ZZZCG, NVO, PK, UPCG

PRIORITET 2: Pобоljšanje znanja, vještina i kompetencija u cilju povećanja mogućnosti zapošljavanja i povećanja konkrentnosti kroz formalno obrazovanje, neformalno učenje i osposobljavanje

Cilj 1: Promovisanje pristupa i učešća odraslih u cjeloživotnom učenju. Podizanje svijesti o značaju cjeloživotnog učenja.

	MJERE/ AKTIVNOSTI	REZULTATI/ INDIKATORI	Nosilac aktivnosti / partnerska institucija
2.1.1.	<p>Podizanje svijesti o značaju ulaganja u ljudske resurse kroz uspostavljanje partnerstava između lokalne samouprave, onih koji pružaju obrazovanje i obuku i preduzeća.</p> <p>Promovisanje prednosti cjeloživotnog učenja i upravljanja karijerom svim učesnicima: zaposlenima, poslodavcima, onima koji pružaju obuke, univerzitetima.</p>	<p>Potpisan sporazum o realizaciji profesionalne prkase za turističko-ugostiteljska zanimanja između CSO, PKCG, UPCG i CTU-a.</p> <p>Realizovana Promocija cjeloživotnog učenja i upravljanja karijerom za predstavnike pedagoško-psiholoških službi iz 23 srednje stručne škole u Crnoj Gori, na kojoj su predstavljeni: priručnici, brošure, podaci o obukama i značaju pravovremenog usmjeravanja učenika u cilju izbora daljeg školovanja/zanimanja;</p> <p>Centar za stručno obrazovanje je realizovao projekat Lobiranje u obrazovanju odraslih koji je finasirao DVV- International iz Njemačke u toku oktobra i novembra 2012. godine.</p> <p>Organizovano je 5 okruglih stolova na temu Značaj obrazovanja odraslih za lični, ekonomski i društveni razvoj:</p> <ul style="list-style-type: none"> -sa predstavnicima institucija socijalnog partnerstva i poslodavcima; -sa predstavnicima Savjeta za održivi razvoj; -sa predstavnicima nadležnih ministarstava po oblastima rada; -sa predstavnicima lokalnih samouprava; - sa predstavnicima Socijalnog savjeta <p>Organizovan su XI Dani obrazovanja i učenja odraslih od 28. maja do 02. juna 2012:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Organizovana su 2 okrugla stola u opštini 	MPS / CSO, UPCG, DMSP, lokalna samouprava

		<p>Herceg Novi i opštini Bijelo Polje na temu Unapređenje saradnje u oblasti obrazovanja odraslih.</p> <p>- Organizovane su i sledeće aktivnosti: prezentacija Nacionalnog izvještaja CONFINTEA VI u akciji i 2 prezentacije: Obrazovanje odraslih u Sloveniji i primjeri dobre prakse i Prezentacija Strategije za uvođenje cjeloživotnog učenja na Univerzitetu Crne Gore.</p>	
2.1.2.	Otvaranje CIPS-a u Pljevljima.	<p>Osnovan i stavljen u funkciju Centar za informisanje i profesionalno savjetovanje u opštini Pljevlja.</p> <p>Osnovan i stavljen u funkciju Centar za razvoj karijere na Univerzitetu Crne Gore.</p>	ZZZCG, lokalne samouprave
2.1.3.	Stvoriti uslove za priznavanje ishoda neformalnog i informalnog učenja.	<p>U okviru Tempus Projekta urađena je „Strategija uvođenja cjeloživotnog učenja na Univerzitetu Crne Gore“ čiji se jedan dio odnosi na priznavanje neformalnog i informalnog učenja.</p> <p>Centar za stručno obrazovanje je organizovao aktivnosti na modularizaciji obrazovnih programa u stručnom obrazovanju.</p>	MPS/ Ispitni centar, MRSS
2.1.4.	Širenje mreže licenciranih organizatora obrazovanja odraslih u cilju osiguranja kvaliteta sa posebnim akcentnom na sjeverni region Crne Gore.	Ukupan broj licenciranih organizatora obrazovanja odraslih u Crnoj Gori je 75, od čega je u 2012.g. licencirano 5 (Bijelo Polje - 1).	MPS / CSO
2.1.5.	Razvoj kvalifikacionih okvira za sektore, razvoj standarda zanimanja i programa obrazovanja odraslih u skladu sa Zakonom o nacionalnom okviru kvalifikacija i Zakona o obrazovanju odraslih.	Uradjeno je 6 programa obrazovanja za odrasle.	MPS/CSO, Organizatori obrazovanja odraslih, socijalni partneri
2.1.6.	Implementacija programa osposobljavanja kadrova koji rade kod organizatora obrazovanja odraslih i pružalaca obuka.	Realizovan je program andragošskog osposobljavanja za nastavni kadar koji radi u sjeveroistočnoj regiji Crne Gore (4 seminara – 20 polaznika) i za nastavni kadar u sjeverozapadnoj regiji(4 seminara 18 - polaznika). Realizaciju ovih seminara je	CSO

		finasirao DVV-International iz Njemačke, a realizovalo ih je Odjeljenje za obrazovanje odraslih Centra za stručno obrazovanje.	
2.1.7.	Opismenjavanje interno raseljenih lica i RAE populacije.	Opismenjeno je 20 Roma/kinja u okviru Projekta Podrška integraciji manjinskih grupa na jugoistočnom Balkanu koji podržava COSV – Italija.	MPS /CSO
2.1.8.	Stimulisati istraživačko-razvojnu saradnju između naučno-istraživačkih ustanova i preduzeća (povezivanje doktorskih disertacija sa konkretnom primjenom u preduzećima).		MN / ME

Cilj 2: Unapređenje kvaliteta obrazovanja na svim nivoima i usaglašavanje sa potrebama tržišta rada

	MJERE/ AKTIVNOSTI	REZULTATI/ INDIKATORI	Nosilac aktivnosti / partnerska institucija
2.2.1.	Unaprijediti analizu promjena na tržištu rada koja uključuje i analizu obrazovne strukture zaposlenih i nezaposlenih.	Pripremljene: - Informacija o ponudi i tražnji po pojedinim stepenima stručne spreme i zanimanja na tržištu rada u Crnoj Gori i - Informacija o ponudi i tražnji i zapošljivju kod zanimanja III i IV stepena stručne spreme na tržištu rada u Crnoj Gori, kao i dokument Upisna politika na Univerzitetu Crne Gore.	MPS/MRSS, Zavod za školstvo, CSO, PK, UPCG
2.2.2.	Promovisanje stručnog obrazovanja orjentisanog prema potrebama tržišta rada i strateškim opredjeljenjima Crne Gore.	Organizovana kampanja "Stručno je ključno" koja je podrazumijevala distribuciju promotivnog materijala, predstavljanje u medijima i emitovanje promotivnog spota.	MPS/ CSO, škole, poslodavci
2.2.3.	Poboljšati fleksibilnost obrazovnih programa u skladu sa potrebama tržišta rada, uključivanjem poslodavaca u pripremi modularizovanih, na kompetencijama baziranih, kreditno vrednovanih obrazovnih programa širokih stručnih profila (niže, srednje stručno, više i visoko obrazovanje) u	Urađeno je 10 standarda stručnih kvalifikacija i dva standarda kvalifikacija nivoa obrazovanja, u skladu sa novim zakonskim, podzakonskim i metodološkim dokumentima.	MPS/CSO, ZZZCG/škole univerziteta, poslodavci

	skladu sa Zakonom o nacionalnom okviru kvalifikacija.		
2.2.4.	Uspostaviti model uključivanja karijerne orijentacije u osnovnim, srednjim, višim stručnim školama i ustanovama visokog obrazovanja.	U cilju uključivanja karijerne orijentacije kroz obrazovni sistem urađen je prijedlog sadržaja Predmetnog programa: Profesionalna orijentacija za VIII i IX razred osnovne škole, koji je odlukom Nacionalnog savjeta odobren kao izborni predmet (Program je procesuiran prema Zavodu za školstvo u dalju proceduru). Urađen je i akreditovan program obuke nastavnika: Karijerna orijentacija u srednjim školama.	MPS/CSO, Zavod za školstvo, ZZCG, škole, fakulteti
2.2.5.	Stvaranje adekvatnih uslova u obrazovnim ustanovama u cilju uključivanja što većeg broja djece sa posebnim obrazovnim potrebama u osnovnom, srednjem, višem i visokom obrazovanju, omogućavajući im kvalitetan rad i obuku.	<p>Realizovan projekat školske 2011/2012 „Mreža podrške inkluzivnom obrazovanju“. U okviru projekata učestvovalo je 60 učesnika (uprava škola, defektolzi, nastavnici razredne nastave i predmetne nastave).</p> <p>Unaprijeđen je sistem usmjeravanja djece sa posebnim obrazovnim potrebama.</p> <p>Razvijeno je 6 obrazovnih programa prilagođenih djeci sa oštećenjem sluha i govora i sa teškoćama u učenju.</p> <p>Sedam srednjih stručnih škola uključenih u Kultur -Kontaktov projekat „Jačanje inkluzije u stručnim školama“ dobilo je opremu i finansijsku pomoć za adaptaciju prostora shodno iskazanim potrebama.</p> <p>20 nastavnika iz istih 7 škola prošli su obuku za implementaciju inkluzije u stručnom obrazovanju. U 2013. godini planirano je izdavanje priručnika za nastavnike stručnih škola, obuka</p>	MPS/ CSO, Zavod za školstvo ZZCG, škole, fakulteti

		predavača trening trenera i kompletna obuka za još jednu grupu nastavnika iz drugih škola za implementaciju inkluzije u stručnom obrazovanju.	
2.2.6.	Uspostaviti održiv sistem obezbjeđenja kvaliteta obrazovanja na svim obrazovanim nivoima, kako na nacionalnom tako i na nivou škola i fakulteta.	<p>Britanski savjet, uz pomoć eksperata iz Velike Britanije, pružao je podršku Centru za stručno obrazovanje u definisanju novog modela interne evaluacije, koji predstavlja ključnu alatku rada škole i planiranje njegovog stalnog poboljšanja. Model je dostavljen na procjenu Evropskoj fondaciji za obuku (ETF), i dobijena je pozitivna ocjena. Priručnik „Razvoj stručnih škola procesom interne evaluacije“ predstavlja vodič školama za organizaciju i realizaciju procesa interne evaluacije.</p> <p>Tokom 2012. godine izvršena je obuka timova za internu procjenu, obezbjeđivanje i unapređivanje kvaliteta u stručnim školama.</p> <p>Jedna četvrtina stručnih škola u Crnoj Gori su uradile izvještaje o procjeni kvaliteta koji su objavljive na web stranici CSO.</p>	MPS / CSO, Zavod za školstvo, škole, fakulteti
2.2.7.	Uspostavljanje održivog sistema za kontinuirano i kvalitetno usavršavanje nastavnika za izgradnju sistema znanja i njegove primjenjivosti.	Održano je 10 obuka na kojima je učestvovalo 156 nastavnika srednjih stručnih škola.	MPS / CSO, Zavod za školstvo, škole i fakulteti
2.2.8.	Promovisanje i unapređivanje preduzetničkog učenja na svim nivoima obrazovanja u cilju podizanja svijesti učenika i studenata o samozapošljavanju.	<p>Organizovana je obuka za sve nastavnike u Crnoj Gori koji predaju predmet Preduzetništvo u srednjim stručnim školama (30 nastavnika prošlo obuku)</p> <p>Organizovana je obuka 6 direktora srednjih stručnih škola sa sjevera Crne</p>	MPS / CSO, Zavod za školstvo, DMSP, škole, fakulteti

		<p>Gore iz oblasti preduzetništva.</p> <p>Organizovana je obuka 6 preduzetnika – mentora sa sjevera Crne Gore koji će biti uključeni u nastavni proces.</p> <p>Organizovana je obuka iz engleskog jezika, marketinga i informatike za 70 nastavnika koji predaju predmet Preduzeće za vježbu u ekonomskim školama.</p> <p>Organizovan je Međunarodni sajam Preduzeća za vježbu u Budvi (mart 2012.godine), gdje je učestvovalo 650 učenika iz zemalja.</p> <p>Organizovano je učešće na 4 međunarodna sajma Preduzeća za vježbu u Sloveniji, Albaniji, Bugarskoj i Hrvatskoj. (200 učenika iz Crne Gore učestvovalo na ovim sajmovima).</p> <p>Urađeni su priručnici za predmet Preduzetništvo za učenike i nastavnike i urađen priručnik za učenike za nastavni predmet Preduzeće za vježbu. Priručnici podijeljeni svim učenicima i nastavnicima u Crnoj Gori, koji izučavaju ove predmete.</p> <p>Školske 2011-2012 oko 1200 učenika pohađalo nastavu iz predmeta. Preduzeće za vježbu u 15 srednjih stručnih škola.</p> <p>Uvedena je ON-LINE registracija Preduzeća za vježbu i inoviran postojeći sajt www.serviscentarpzv.me</p>	
2.2.9	Obezbjedivanje kontinuiteta školovanja	U okviru projekta „Podrška punom	MPS / škole,

	interno raseljenih lica i RE populacije na svim nivoima obrazovanja.	procesu socijalne inkluzije" IPA 2010 realizovan » priprema za vrtić za RE djecu (106 u podgorici i 45 u nikšiću) i svi upisno u prvi razred osnovne škole. Obezbijeđeni udžbenici za I, II i III razred za 906 učenika.	fakulteti
--	--	--	-----------

Prioritet 3: Promovisanje socijalne inkluzije i smanjenje siromaštva

Cilj 1: Unapređenje sistema socijalnih davanja i socijalnih usluga u cilju bolje usmjerenosti i pokrivenosti ranjivih grupa

	MJERE/ AKTIVNOSTI	REZULTATI/ INDIKATORI	Nosilac aktivnosti / partnerska institucija
3.1.1.	Izmjena Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti, sa pratećim podzakonskim aktima.	Pripremljen Zakon i upućen Skupštini na usvajanje.	MRSS/UNIC EF
3.1.2.	Unapređenje komunikacije između CSR-a i ZZZCG, unapređenje i povezivanje baza podataka.	Kontinuirano	MRSS / CSR; ZZZCG
3.1.3.	Unapređenje kapaciteta CSR-a i poboljšanje profesionalnih znanja i vještina socijalnih radnika.	Kontinuirano	MRSS /CSR
3.1.4.	Unapređenje sistema prikupljanja informacija, baza podataka i indikatora, koji se koriste za monitoring socijalne inkluzije i socijalne zaštite.	Aktivnosti na izradi Socijalnog kartona.	MRSS
3.1.5.	Implementacija inicijativa i aktivnosti kojima bi se aktivirali primaoci socijalne pomoći, na tržištu rada. Pilot projekti koji su usmjereni na osobe koje su u riziku od socijalne isključenosti na bazi principa lokalnog partnerstva.	Dio inicijativa je obrađen kroz izmjene Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti u dijelu aktivacije korisnika socijalno zaštitnih prava. Realizovani pilot projekti kroz Projekat IPA 2010 u dijelu stvaranja servisa podrške.	MRSS i MF
	Povećanje informisanosti građana o njihovim pravima iz oblasti socijalne zaštite.	Kontinuirano	MRSS / CSR

Cilj 2: Integracija u zapošljavanju lica sa invaliditetom

	MJERE/ AKTIVNOSTI	REZULTATI/ INDIKATORI	Nosilac aktivnosti / partnerska institucija
3.2.1.	Sprovođenje informativne kampanje u cilju uključivanja djece i mladih sa smetnjama i teškoćama u razvoju u vaspitno obrazovni proces.	Nastavak kampanji „Govorimo o mogućnostima”.	MPS / NVO
3.2.2.	Profesionalno informisanje i savjetovanje lica sa invaliditetom pri izboru ili promeni zanimanja, obrazovanja i drugih odluka u vezi sa obrazovanjem i zapošljavanjem.	Kontinuirano	ZZZCG
3.2.3.	Uključivanje lica sa invaliditetom u mjere aktivne politike zapošljavanja.	Aktivnosti uključivanja lica sa invaliditetom u mjere aktivne politike zapošljavanja realizovale su se kroz program obrazovanja za 72 lica sa invaliditetom, od kojih je zaposleno 15 lica kod poznatog poslodavca, dok se kroz projekat javnih radova zaposlilo 86 lica sa invaliditetom.	ZZZCG
3.2.4.	Obrazovanje i rad komisije za profesionalnu rehabilitaciju.	Obrazovane su prvostepene komisije za profesionalnu rehabilitaciju u biroima rada, odnosno drugostepena komisija na nivou Zavoda. Krajem 2012. godine počela je sa radom Komisija za profesionalnu rehabilitaciju u Podgorici.	MRSS / ZZZCG
3.2.5.	Sprovođenje mjera i aktivnosti profesionalne rehabilitacije lica sa invaliditetom.	Sa početkom rada komisije za profesionalnu rehabilitaciju omogućice se upućivanje lica sa invaliditetom u pojedine mjere profesionalne rehabilitacije.	ZZZCG, Izvođači profesionalne rehabilitacije, poslodavci
3.2.6.	Finansiranje posebnih organizacija za zapošljavanje.	Još uvijek nije završen Pravilnik koji se reguliše ova problematika	ZZZCG / Poslodavci
3.2.7.	Finansiranje grant šema za podsticanje zapošljavanja lica sa invaliditetom.	Još uvijek nije završen Pravilnik koji se reguliše ova problematika.	MRSS / ZZZCG

3.2.8.	Dodjela subvencija za zapošljavanje lica sa invaliditetom.	Od početka 2012. godine 21 poslodavac je podnio zahtjev za subvenciju zarade za 31 lice sa invaliditetom. Trenutno se subvencioniraju zarade za 37 zaposlenih lica sa invaliditetom, kod 30 poslodavaca. 21 lice sa invaliditetom zaposleno je na neodređeno, a 16 na određeno vrijeme. Od ukupnog broja lica sa invaliditetom kojim se subvencioniraju zarade 19 su žene.	ZZZCG
3.2.9.	Razvijanje zajedničkih programa i projekata za podršku razvoja preduzetništva lica sa invaliditetom.		ZZZCG / UPCG, NVO
3.2.10.	Realizovanje programa i projekata za psihološko osnaživanje dugoročno nezaposlenih lica radi uključivanje u programe aktivne politike zapošljavanja i programe profesionalne rehabilitacije.		ZZZCG / NVO
3.2.11.	Unapređenje zapošljavanja lica sa invaliditetom.	U 2012. godini finansirano otklanjanje radnog mjesta i uslova rada za tri lica sa invaliditetom.	MRSS

Cilj 3: Integracija u zapošljavanju RAE populacije, izbjeglica i raseljenih lica

	MJERE/ AKTIVNOSTI	REZULTATI/ INDIKATORI	Nosilac aktivnosti / partnerska institucija
3.3.1.	Usklađivanje Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti u dijelu pristupa pravima iz oblasti socijalne i dječije zaštite.	Pripremljen je Predlog zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti.	MRSS
3.3.2.	Nastavak programa subvencionisanog zapošljavanja teže zapošljivih kategorija, posebno RAE populacije.	Realizovano kroz Uredbu o subvencijama za zapošljavanje određenih kategorija nezaposlenih lica i kroz program javnih radova.	ZZZCG
3.3.3.	Podizanje svijesti među I/RL o pravima po osnovu nezaposlenosti,	Tokom 2012. na evidenciju nezaposlenih lica prijavljeno je 100 lica	MRSS / ZZZCG, NVO

	sa posebnim osvrtom na RAE populaciju.	(37 žena), sa kojima su obavljani informativni razgovori i urađeni planovi zapošljavanja .	
3.3.4.	Organizovanje programa za sticanje prve kvalifikacije za zanimanje za lica koja nemaju stručnu spremu.	-Realizovan program obrazovanja i osposobljavanja za zanimanje „frizer za žene“. U program je bilo uključeno osam polaznika, od čega pet žena.	ZZCG / CSO
3.3.5.	Organizovanje programa obrazovanja i osposobljavanja za poznatog poslodavca za RAE populaciju i I/RL.	U programe aktivne politike zapošljavanja uključeno je 88 lica koja se deklarišu kao Romi i Egipćani.	ZZZCG / UPCG
3.3.6.	Nastavak realizovanja programa javnih radova.	U javni rad „Neka bude čisto“ uključeno je 23 lica (jedna žena), U lokalni javni rad „Asistent u nastavi romske djece“ uključena su dva lica.	ZZZCG / lokalna samouprava, NVO
3.3.7.	Upoznavanje poslodavaca sa radnim sposobnostima i mogućnostima RAE sa ciljem prevazilaženja stereotipa i predrasuda.	Urađena je Anketa poslodavaca koja je uključivala pitanja o zapošljavanju Roma i Egipćana. Ukupno je anketirano 1456 poslodavaca u 21 opštini.	NVO / ZZZCG